

פתרון הבחינה בידיעת העם והמדינה א'

מוגש על-ידי

שמואל הירש

מורה ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון – מבוא: 1870-1920

שאלה מספר 1

להלן שלוש מהפעולות בתחומים שונים, שנקט הרצל כדי להגשים את תפיסתו המדינית:
בתחום התיאורטי הגותי - בשנת 1896 פרסם הרצל את ספרו "מדינת היהודים". בספר זה ניתח הרצל את המקורות לבעיה היהודית, קרי האמנציפציה והאנטישמיות המודרנית, הגדיר את הבעיה היהודית כבעיה לאומית וקרא לפיתרון לבעיה זאת על ידי ריכוז כל היהודים בטריטוריה משלהם, על מנת שיקימו שם ישות מדינית עצמאית.

בתחום הארגוני - בשנת 1897 ארגן הרצל את הקונגרס הציוני הראשון בבאזל, שהקים מתוכו את הנהגת התנועה הציונית - ההסתדרות הציונית. קונגרס זה קבע את "תכנית באזל", לפיה "הציונות שואפת להקים לעם היהודי בית מולדת בארץ ישראל, מובטח לפי משפט הכלל"

בתחום הדיפלומטי - בין השנים 1898 ל-1904 קיים הרצל סדרה של מגעים דיפלומטיים עם מנהיגי האימפריה התורכית העותומאנית, מנהיגי גרמניה ומנהיגי בריטניה, על מנת להשיג עבור העם היהודי בית לאומי מובטח.

שאלה מספר 2

היה על התלמיד לכתוב או על מאפייני המושבה, או על מאפייני הקבוצה:
המאפיינים של המושבה היו: התיישבות שהתבססה על בעלות פרטית על קרקע, כל אחד מהמתיישבים קיבל בית מגורים משפחתי ומשק חקלאי, פיתוח ענפי משק כמו ענף המטעים במושבות יהודה וענף הפלחה במושבות הגליל.

מאפייני הקבוצה היו: התיישבות על קרקע לאומית, חיים שיתופים בכל הקשור לרכוש ולעבודה, כל זאת על פי עקרונות הסוציאליזם, וכן עבודה עברית על בסיס האידיאולוגיה של "כיבוש העבודה" ו"כיבוש האדמה".

שאלה מספר 3

הצדדים שהשתתפו במלחמת העולם הראשונה: גוש מדינות המרכז שכלל את הקיסרות הגרמנית, האימפריה האוסטרו הונגרית והאימפריה העות'מאנית, מול גוש מדינות ההסכמה שכלל בעיקר את בריטניה, צרפת, רוסיה (עד השלב שבו השתלטו הבולשביקים על הממלכה) וארצות הברית מאפריל 1917.

להלן שניים מהמאפיינים של המלחמה:

- מלחמה טוטלית - החזית והעורף היו חלק מהמאמץ המלחמתי. כל המשקים של המדינות הלוחמות גויסו לטובת המלחמה, כשגיוס הגברים לחזית גרם לכך שמקצועות "גבריים" מובהקים, נתפסו על ידי נשים.
- מלחמה תעמולה - במלחמת העולם הראשונה נעשה שימוש בנשק התעמולה באופן מאסיבי. כל מדינה השתמשה בו לחיזוק המורל של אוכלוסייתה ולהחלשת העמידה של האויב.

שאלה מספר 4

להלן שלושה קשיים שהיו ליישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת מלחמת העולם הראשונה:

- התורכים אילצו יהודים רבים להתעת'מן, כלומר: לקבל אזרחות עות'מאנית ולהתגייס לצבא התורכי, או להיות מגורשים מהארץ.
- מיסים כבדים הוטלו על התושבים היהודים בארץ ישראל על מנת לממן את צרכי המלחמה.
- העות'מאנים אסרו על השימוש בסמלים לאומיים כמו דגלים ציונים וסמלי הקרן הקיימת לישראל.

שאלה מספר 5

להלן עיקרי התוכן של הצהרת בלפור:

"ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה את ייסודו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל ותפעל במיטב מאמציה להקלת השגתה של מטרה זאת, מתוך הנחה ברורה, שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות, או בזכויותיהם ומעמדם המדיני של היהודים בכל ארץ אחרת" חשיבותה של הצהרת בלפור לתנועה הציונית ניכרת בנקודות הבאות:

- לראשונה מכירה בריטניה בזכותו העקרונית של העם היהודי לבית לאומי.
- בריטניה מתחייבת לסייע באופן אקטיבי במימוש זכותו הלאומית של העם היהודי.
- בריטניה מכירה בתנועה הציונית כתנועה לאומית לגיטימית של העם היהודי ומנהלת עמה דיאלוג.

פרק שני – בין שתי מלחמות העולם

שאלה מספר 6, סעיף א'

הסיבות לעלייה לארץ ישראל בשנות העשרים:

- המשך הפעילות האנטישמית ברוסיה, עקב עלייתם של הבולשביקים לשלטון, ומלחמת האזרחים שלוותה בפוגרומים נגד היהודים, הביאו יהודים רבים מארץ זאת לעלות לארץ ישראל.
- הצהרת בלפור וכיבוש הארץ על ידי בריטניה, עוררו תקוות גדולות בקרב יהודים במזרח אירופה ובעולם כולו, כי מדינה יהודית עתידה לקום, ובעקבות כך עלו רבים מהם לארץ ישראל.
- הפעילות האידיאולוגית של תנועת החלוץ ושל תנועות חלוציות אחרות הניעו יהודים רבים לעלות לארץ ישראל ולהקים בה את ביתם.
- האנטישמיות בפולין והגזירות הכלכליות נגד יהודי ארץ זו, בשילוב עם חוסר האפשרות להגר לארצות הברית בעטיין של ההגבלות, שהוטלו במדינה זאת על ההגירה ממזרח אירופה, משכו יהודים רבים מפולין להגר לארץ ישראל.

שאלה מספר 6, סעיף ב'

בתחום ההתיישבות, ניתן לדבר על יצירת שתי צורות התיישבות חקלאיות חדשות: הקבוצה הגדולה- הקיבוץ, ומושב העובדים. בעמק יזרעאל, שאדמותיו ניקנו על ידי ההסתדרות הציונית, הוקמו מספר קיבוצים חדשים: כמו קיבוץ יגור וקיבוץ תל- יוסף. מושבי עובדים, כנהלל וכפר יחזקאל, הוקמו גם הם בעמק יזרעאל. בתחום ההתיישבות העירונית, העיר תל אביב פותחה באופן משמעותי והפכה למרכז הפוליטי, הכלכלי והתרבותי של הישוב היהודי בארץ ישראל. בת"א התפתח מאד ענף ההוצאה לאור, ענף התיאטרון – תיאטרון הבימה עלה לא"י, המעמד הבינוני התפתח והתבסס בעיקר בזכות עולי העלייה הרביעית. בתחום הכלכלי ניתן לדבר על התפתחות התעשייה, הקמת תחנות כוח לאספקת חשמל בכל הארץ, וגם ענף הבנייה התפתח באופן משמעותי.

שאלה מספר 7

תורת הגזע קובעת כי יש הירארכיה של גזעים, מן הגזע העליון גזע האדונים הגרמני- ארי ועד לגזע היהודי, שהוא גזע טפילי ראוי להשמדה וחיסול טוטלי. קיימת מלחמת גזעים בלתי פוסקת ועל הגזע העליון להשמיד את הגזע היהודי ולשעבד את העמים הנחותים האחרים, בין השאר: העמים הסלאביים.

מתוך כך, נובעת שנאה תהומית ליהודי באשר הוא יהודי, שנאה שבאה לידי ביטוי במדיניות הנאצים כנגד יהודי גרמניה בין השנים 1933-1939.

להלן שלש דוגמאות למימוש אידיאולוגיה זו במדיניות הנאצים כנגד היהודים בשנים אלו:

- באפריל 1933 התקבל בגרמניה "החוק בדבר החזרת הפקידות המקצועית על כנה", לפיו סולקו מהשירות הציבורי-ממלכתי יהודים ולא יהודים, שהתמנו למשרותיהם בימי רפובליקת וימאר.
- בספטמבר 1935, אושרו חוקי נירנברג: "חוק אזרחות הרייך" ו"החוק להגנת העם הגרמני והכבוד הגרמני". חוקים אלה נועדו להגן על טוהר הגזע של האומה הגרמנית. על פי החוק הראשון מוצאים היהודים מהכלל הגרמני. החוק קבע כי רק בעלי דם גרמני יכולים להיות אזרחים של הרייך, בעלי זכויות פוליטיות ואזרחיות מלאות. החוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני קבע איסורי נישואין, יחסי אישות והטיל איסורים נוספים על היחסים בין יהודים לגרמנים אריים.
- בלילה שבין התשיעי לעשירי בנובמבר 1938 בוצע בעידוד השלטונות בגרמניה פוגרום ביהודי גרמניה במהלכו הוצתו מאות בתי כנסת ונהרסו בתי ספר, חנויות ודירות של יהודים. לילה זה כונה "ליל הבדולח" ובעקבותיו נאסרו יותר משלשים אלף גברים יהודים והובלו למחנות ריכוז בשל יהדותם.

שאלה מספר 8, סעיף א'

שלש תגובות של היהודים בגרמניה כלפי מדיניות הנאצים עד לפרוץ מלחמת העולם הראשונה:

- יהודי גרמניה הקימו ארגון גג מייצג של כלל הארגונים היהודים בגרמניה: "הנציגות הארצית של יהודי גרמניה". בראש ארגון זה עמד הרב ד"ר ליאו בק.
- הנציגות הארצית של יהודי גרמניה טיפלה בנושאים של חינוך והשכלה על ידי הקמת בתי ספר יהודים לבני נוער שנפלטו מבתי ספר גרמנים, ועל ידי הקמת מסגרות להשכלת מבוגרים. בין השאר, הוקמה "הרשות להנחלת השכלה יהודית למבוגרים" בהנהגתו של מרטין בובר.
- הגירה מגרמניה- למעלה ממאתיים אלף יהודים הגרו מגרמניה בין השנים 1933-1939.

שאלה מספר 8, סעיף ב'

ועידת אוויאן כונסה ביוזמת הנשיא האמריקאי רוזוולט ביולי 1938 על מנת למצוא פתרון לבעיית הפליטים היהודים באירופה. הועידה הסתיימה ללא תוצאות מעשיות לאחר שנציגי המדינות השונות לא הראו נכונות אמיתית לקלוט יהודים בתוכם.

להלן שני טיעונים שהשמיעו נציגי המדינות השונות בוועידה:

- ארה"ב - הייתה מוכנה לקלוט מכסה שנתית של 27,000 מהגרים יהודים מגרמניה ומאוסטריה. האמריקאים טענו כי המשק האמריקאי אינו מסוגל לקלוט כוח עבודה גדול יותר.
- אוסטרליה - נציגה טען, כי אין בארצו בעיית גזענות ואין הוא רוצה ליצור בעיה כזאת על ידי קליטת פליטים יהודים.

שאלה מספר 9, סעיף א'

"מדיניות הפיוס" היא המדיניות הוותרנית של מדינות המערב, בריטניה וצרפת כלפי תוקפנותו של היטלר בין השנים 1933-1939. להלן שני מניעים למדיניות זו:

- בצרפת היה פיצול פוליטי קיצוני ביותר. תחלופת הממשלות הגבוהה, הפכה את יכולת ההכרעה של הממשל הצרפתי לנמוכה ביותר, במיוחד כאשר מדובר בהכרעה קשה כמו יציאה למלחמה. יתר על כן, מחנה הימין הצרפתי, שהייתה לו השפעה ניכרת גם על ממשלות צרפת, אהד את המשטר הטוטאליטרי בגרמניה ובאיטליה והתנגד ליציאה למלחמה נגדן.
- בבריטניה, שכאמור הובילה את מדיניות הפיוס, השפיע הלם מלחמת העולם הראשונה על מדיניות זו. רבים בציבוריות הבריטית סברו, כי הכניסה למלחמת העולם הראשונה הייתה מוטעית וכי האזרח הפשוט סבל מהמלחמה המיותרת, בגלל הפוליטיקאים. חלקים מהציבור הבריטי נטו לפציפיזם וגם רבים מאלה שלא היו פציפיסטים, סברו כי מלחמה לא תפרוץ אם בריטניה תגלה איפוק במדיניותה ולא תגיב לפרובוקציות של גרמניה.

שאלה מספר 9, סעיף ב'

בוועידת מינכן, שנערכה בספטמבר 1938, נטלו חלק דלדייה ראש ממשלת צרפת, צ'מברליין ראש ממשלת בריטניה, לצד היטלר, פיהרר גרמניה, ומוסוליני, מנהיג איטליה. בוועידה זו, גילו מנהיגי המערב היענות מליאה לדרישותיו של היטלר להעביר את חבל הסודטים של צ'כוסלובקיה לבעלות גרמניה. בכך הגיעה מדיניות הפיוס לשיאים חדשים של ותרנות לדרישותיו של היטלר. מסירת חבל ארץ זה לידי גרמניה, נכפתה על צ'כוסלובקיה על ידי בעלות הברית המערביות, שהודיעו למנהיגי מדינה זו, כי אם תוך עשרה ימים לא יעבור החבל לידי גרמניה, הם לא ערבים לתוצאות, וזאת למרות קיומם של הסכמי הגנה בין המערב לבין צ'כוסלובקיה.

פרק שלישי - אזרחות

שאלה מספר 10, סעיף א'

- שלושה נימוקים לזכותו של העם היהודי לשוב לארץ ישראל על פי הכרזת העצמאות:
- חייו העצמאיים-לאומיים של העם היהודי בארץ ישראל לפני שהוגלה ממנה, והקשר הרוחני של העם לארצו בשנות הגלות.
 - הניסיונות של היהודים לעלות לארצם ולהתיישב בה במשך כל תקופת הגלות, ובעיקר לאחר הקמתה של התנועה הציונית.
 - העלייה וההעפלה לארץ ישראל כהוכחה לצורך בקיום מדינה יהודית עצמאית.

שאלה מספר 10, סעיף ב'

הכרזת העצמאות אינה חוקה, היא גם אינה חוק ולו משום, שלא חוברת על ידי הכנסת. יחד עם זאת משפטנים סבורים, כי יש להתייחס לחלקה השני, כחלק הכולל הוראות, שתוקפן כשל חוק. בין ההוראות הללו, ההוראה בדבר קריאת שמה של המדינה: "ישראל", קביעת בחירות לאסיפה מכוננת, ועוד. גם החלק השלישי של ההכרזה, המכיל עקרונות דמוקרטיים והקובע את זהותה של המדינה כמדינה יהודית הוא בעל תוקף חוקי. יש להתייחס לעקרונות הדמוקרטיים והיהודיים המופיעים בהכרזה, כאל מקור השראה לחקיקה ולפסיקה במדינה. בית המשפט העליון לדורותיו פסק על סמך החלק השלישי של ההכרזה פסיקות שונות. כך למשל בבג"ץ "קול העם" הורה בית המשפט על פתיחת העיתון מחדש, וזאת לאחר ששר הפנים הורה כבר על סגירתו עקב פרסום ידיעה שהוגדרה כחתרנית. פסק הדין במקרה זה קבע כי יש לאפשר את פרסומו של העיתון על סמך הזכות לחירות המוגדרת בהכרזת העצמאות.

חשיבותה של הכרזת העצמאות היא בשני מישורים:

- הכרזה זאת היא המקור הראשוני לחוק ולמשפט במדינת ישראל, ומהווה מקור השראה לחקיקה ולפסיקה.
- הכרזת העצמאות קובעת את אופייה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית.

שאלה מספר 11, סעיף א'

חוק השבות קובע כי כל יהודי רשאי לעלות למדינת ישראל ולקבל בה זכויות עולה. יהודי מוגדר ככזה אם נולד לאם יהודיה, או שהתגייר ואינו בן דת אחרת. חשיבותו של חוק השבות הוא בהיותו חוק הגירה, שנועד להגן על אופייה היהודי של המדינה על ידי מתן אפשרות רק ליהודים להגר למדינת ישראל. כמו כן, מבטא חוק זה את זהותה של המדינה כמדינה יהודית.

שאלה מספר 11, סעיף ב'

להלן שתי דרכים נוספות לקבלת אזרחות בישראל.

- אזרחות מכוח הישיבה בישראל ערב הקמתה. סעיף זה של חוק האזרחות מעניק אזרחות ישראלית ללא יהודים שישבו בארץ ערב הקמתה.
- אזרחות מכוח לידה. אזרחות מכוח לידה ניתנת למי שנולד בישראל ואביו ו/או אמו היו אזרחי ישראל.

שאלה מספר 12, סעיף א'

המאפיינים של הבחירות לכנסת בישראל הם:

- בחירות ארציות - בישראל, המדינה היא אזור בחירה אחד וחשוב המנדטים נעשה מתוך כלל הקולות שנספרו במדינה.
- בחירות כלליות - כל אזרחי המדינה ללא הבדל גזע, דת ומין רשאים לבחור ולהיבחר.
- הבחירות הן ישירות - האזרח בוחר ברשימת מועמדים.
- הבחירות הן שוות - לכל בוחר קול אחד.
- הבחירות הן יחסיות - הרשימות מקבלות מנדטים באופן יחסי למידת התמיכה שקיבלו מן המצביעים בבחירות, כל זאת בתנאי שעברו את אחוז החסימה.
- הבחירות הן רשימתיות - כל אזרח בוחר ברשימת מועמדים שמציגה המפלגה בה הוא תומך.

שאלה מספר 12, סעיף ב'

- בחירות כלליות - כל אזרחי המדינה ללא הבדל גזע מין דת או לאום רשאים לבחור ולהיבחר. מאפיין זה משקף את העיקרון הדמוקרטי של שוויון. על פי ערך זה, כל אזרחי המדינה ללא הבדל דת, גזע, מין או לאום שווים בזכויותיהם.
- בחירות חופשיות - כל אזרח רשאי להצביע באופן חופשי מלחצים למפלגה בה הוא תומך. מאפיין זה משקף את העיקרון הדמוקרטי של חירות, במיוחד חירות המחשבה והדעה. כל אזרח רשאי לגבש את דעתו ולחשוב את מחשבותיו ללא לחץ וכפיה. חירות המחשבה והדעה באים לידי ביטוי בהצבעה חופשית בעד המפלגה המועדפת על ידי האזרח.